

ÖZBEK HALK MAKAL-MATALLARI (ATASÖZLERİ)

MEHMET HAZAR

Türk lehçelerinde atalar sözü, makal, matal, makal-lakap, nakıl, sav, mesel, tabir denilen atasözleri Türklerin dilini koruyan, kollayan, ortak özelliklerini taşıyan, kendisine müdahale edilmesi zor olan bir dil unsurudur.

Ortak Türk yazı dilinin oluşturulmasında müşterek sözlerin kullanım birliğine gidilmesi vurgulanırken¹ Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesinde birbirine benzeyen atasözlerini dil bilimi açısından incelemeye çalıştık. Benzer ve farklı yönleri ortaya koyup güncel olarak kullanılan dilin lehçe farklılıklarını artırmadan ortak yönlerimizden en kısa zamanda ne kadar çabuk yararlanırsak bizim eserimiz olan ‘yeni neslimize’ ‘ağzımızda annemizin sütü gibi’ olan dilimizi emanet edebiliriz. Bu kültür aktarımında atasözlerinin önceliği, şüphesiz inkâr edilemez. Bu konuda ciddi çalışmalara küçük bir katkıda bulunmak ümidiyle elimizdeki eserden² seçme yaparak yakın olan atasözlerini aktarmak istedik.

Bu söz incileri, parıltılı ifadeler, nakil ve rivayet yoluyla halkın hayatını, çektiği sıkıntıları, başarıları hemen hemen görünen bütün durumlarını yansıtır. “Atasözlerindeki millî özellikler, her şeyden önce, İslâm ve doğu medeniyetinin, Türk genel düşünce ve yaşam tarzının, aile yapısı, gelenek ve göreneklerinin ifadesine göre ortaya çıkmaktadır”.³ Dede Korkut gibi Türk halkını temsil eden ince ruhlu şairler hikmetli sözler söyleyerek bu dil zenginliğine katkıda bulunmuşlardır. Veya şiirlerinde atasözlerini kullanarak babadan oğula, dilden dile bu zenginliğin geçmesini sağlamışlardır.

Halkın dil zenginliğini, söz varlığının vitrini olan atasözlerinde görmek mümkündür. Türlü dillerde konuşan milletlerin atasözleri birbirine benzediği hâlde Türk halklarının bu konudaki benzerliğini görmemezlik-

1 Prof. Dr. Aleeddin Mehmedoğlu, “Ortak Türk Yazı Problemi Hakkında İlk Tez”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 5, Bahar, 1998, s. 526.

2. Şatursun Şamaksudov-Şöhret Şarahmedov, Nege Şunday Deymiz, Gafur Gulam Adındaki Sanat ve Edebiyat Neşriyatı, Taşkent, 1988, 350 sayfa.

3 Prof. Dr. Mehman Musaoğlu, “Türk Halkları Atasözlerinin Konu ve Dil Özellikleri”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 11, Şubat, 1997 s. 79.

ten gelemeyiz. Uwe Blasing Türkiye Türkçesine uzak olan Çuvaş Türkçesinden ortak atasözlerini birçok lehçeyle karşılaştırmalı olarak verirken bizim yakın lehçeleri yeterince incelememiz şüphesiz bir eksikliğimizdir.⁴

M. Sadıkova Özbek atasözlerini konuları açısından şöyle sınıflandırıyor:⁵

Atasözlerinde iyi ile kötü, kolaylıkla güçlük, doğrulukla yalancılık, eşitlikle eşitsizlik gibi insana has hususiyetler çoğunlukla karşılıklı olarak ifade edilir. Meselâ, “bexıl tâpse bâsib yer, sexıy tâpse barçe yer” (cimri bulsa saklayıp yer, cömert bulsa hepsini yer), “yexşiden ât qaledi, yâmânden dâd qaledi” (iyinin adı kalır, kötünün ahı kalır) ve benzeri gibi.

Birçok atasözlerinin yüklemeleri emir kipinde kullanılır, dinleyenlere buyurma, rica, öğüt-nasihat etme, dilek-istek bildirme manalarını anlatır. Meselâ, “yerdeng tâpseng hem seneb âl” (yerde bulsan bile sayarak al), “xayr qılseng bütün qıl” (iyilik edeceksen tam et), “yağmur küni ât tenleme, heytt küni qız tenleme” (yağmurlu günde at seçme, düğün gününde kız seçme) ve benzeri gibi.

Bir kısım atasözleri de haber verme, seslenme, düşündürme gibi anlamlara sahiptir. Meselâ, “qarisi bâr üyning perisi bâr” (ihtiyarı olan evin perisi olur), “bexıl toymes, oğri bâyimes” (cimri doymaz, hırsız zenginleşmez) ve benzeri gibi.

Aşağıdaki listede atasözleri Kiril yazılı Özbekistan alfabesi sırasına göre verilmiştir. A ünlüsü daha genişçe telâffuz edilen e (ä) ünlüsüne tekabül eder. ‘O’ şeklinde yazılan a (â) ünlüsü yuvarlakça telâffuz edilir. Türkiye Türkçesindeki uzun telâffuz edilen â ve ince telâffuz edilen â’ların kullanıldığı yerlerde kullanılır. Nazal n (ng) korunmuştur. Gırtlığa yakın telâffuz edilen x, q ve ğ ünsüzleri önlerindeki ünlüleri kalın sıradan okutur. Birinci hecedeki e, i’ye yakın söylenerek kapalılığını korumuştur, biz “é” şeklini tercih ettik.

Türkçemize yakın olan ve benzeyen Özbek atasözleri:

Evvel oyle, keyin söyle. Fdebni béedebden örger. Erining zehrini çekmegen bâlnin qadrini bilmes. Erâq içseng mest qılır, ehmək bilen dost qılır. Erpe ekken erpe âler, buğday ekken buğdây âler. Esel qılmeydi kesel. Elini bilmey söz démesler, neslini bilmey qız bérmesler. Eççi q tér çiqqan-

4 Prof. Dr. Nevzat Gözaydın, “Türk Dünyasının Atasözleri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 6, Güz, 1998, s. 708.

5 M. Sadıkova, *Kıskaca Özbekçe-Rusça Makal-Matallar Luğatı*, Okıtuvcı, Taşkent, 1993, 93 sayfa.

den eççi q til hem çiqadi. Eççi qni eççi q késer. Eyegen közge çöp tüşer. Eql bilen àdàb egizek. Eql àdamning àltin tàci. Ehmaqning kette kiçigi bolmes.

Belıq bàşiden sesiydi. Belçi qqa tàş àtseng betinge seçreydi. Bexilning bàğı kökermes. Bext tilekde emes, bilekde. Bextiyar bolse zemàn, nàşükür bolme yàmàn. Bévefà yàr cànıngge dâr. Bés bermàqning birini tişleseng, beri àğrir. Bés qol beràber emes. Bés qol eğıze sıgmes. Bilgening deryà bolse, bilmegening déngiz. Bildim dédim tutildim, bilmedim dédim qutildim. Bir bàşge bir ölim. Bir yigit qırq yilde binà boledi. Bir kün ming kün bolmes. Bir kün toğılmàk bir kün ölmàk bàr. Bir kün cencel bolgen üyden qırq kün bereke kéter. Bir kongil imàreti, ming Mekke ziyàreti. Bir körgen biliş, ikki körgen teniş. Bir àçlıkning bir toqligi bàr. Bàleli üy bàzàr, bàlesiz üy màzàr. Bàleni yàşden örget, xàtinni bàşden örget. Bàrge bàr dünyà, yoqqa tàr dünyà. Bàş yàrilse bürk içide, qol sinse yeng içide. Bu dünyà öter-kéter, dostim bàşingni köter. Bülbül çemenini séver, àdem yeteni ni. Bòrini bòriliğı üçün emes, qoy ni yegenliğı üçün öldirediler.

Vetening tinç, sen tinç. Vaqting kétdi, naqding kétdi.

Gevher köp bolse, qadri bolmeydi. Gepirgenden gepirmegen yexşireq, gepiruvdim, tégdi bàşimge teyeq. Gül tikànsiz bolmes.

Devlet àğız birlikde. Derext bir cävde kökeredi. Derd bàşqa, ecel bàşqa. Derding bolse bolsing, qarzing bolmesin. Derdsizge derdingni eytme. Dèvarning hem qulàğı bàr. Dili toğrining yoli toğri. Dàmle ning eytgenini qıl, qılgenini qılme. Dünyà yığb nètersen, bir kün teşleb kétersen. Dünyà ni suv àlse, ördekke nime ğam? Düşmen bitse hem, düşmenlik bitmes. Dost açitib gepirer, düşmen küldirib. Dost bàşge bàqar, düşmen àyàqqa. Dost hisàbi dilide. Dosti nàdànden düşmeni dàna yexşi. Dosting ming bolse hem àz, düşmening bir bolse hem köp. Dostsiz bàşim, tuzsiz àşim.

Yeyiming képek, kiyiming ipek. Yer xazine, suv gevher. Yetim, yetim démengiz, yetim heqin yemengiz. Yetti yàşge yetgünçe yàr toqmàğın yersen, yetmiş yàşge yetgünçe el toqmàğın yersen. Yetti ölçeb, bir kes. Yetti qızning ànesi henüzgeçe kélinçek. Yàzge yetseng, qış künıngni unutma. Yàzde bàşi qaynemegening qışde àşi qaynemes. Yàğàning ömri qısqa. Yàmàn, yàmàn, àçlık yàmàn. Yàn qoşnim càn qoşnim. Yàrning kemçiligi xuş körinedi. Yàş közden çiqmeydi, yürekden çiqadi. Yàşlık, bibàşlık. Yàğàçning yumşàğını qurt yeydi.

Cefà çekmegen sefà qadrini bilmes. Cehl düşmen, eql dost. Cànıngni fidà qılseng qıl, nàmusingni fidà qılme. Cüceli tàvuqden dàn àrtmes.

Zemàn zemànge oxşemes. Zemàn sénge bàqmese, sén zemànge bàq.
Zer qadrini zerger biler. Zerurge zerur, nàzerurge nezerur? Zeherning àzi nimeyu köpi nime? Zàrimiz bàr, zorimiz yoq. Zulm eşikden kirse, insàf téşikden çiqadi.

İgnedék téşikden tüyedék sàvuq kiredi. İkki àt tépişse, ortede eşek öledi. İkki yexşi qasd bolmes, ikki yàmàn dost bolmes. İllet kéter, àdet kètmes. İlànden ilàn, çeyànden çeyàn. İntizàmli leşker yengilmes. İt: “Yàzge çiqsem, süyekden serày sàlemen”, dér. İt itge buyuredi, it quyruğuşığı. İt itligini qılmey goymeydi. İt àtesin tenimes. İt qorqàqni qàpedi. İt hürer, kervàn öter. İxlàs qılıbsen, şifà tàpıbsen. İş ustesinden qurqar. İşànmegil “dostingge”, sàmàn tıqar postinge.

Yıqılgen küreşge toymes. Yoqàlgen piçàqning sàpi àltin.

Kervàn öter, izi qàler. Keselning kélişi àsàn, kélişi qıyın. Kélin yàmàn emes, kélgen yeri yàman. Kéréksizni àlseng, kereklini sàtersen. Két dése, it hem kétedi. Kim gepirgenige bàqme, nime gepirgenige bàq. Kimge bermàq, kimge tırnàq. Kíçik kelit kette eşikni àçedi. Kíşi yurtide şàh bolgunçe, öz yurtinde gedà bol. Külme qoşningge, qaytib kéler bàşingge.

Küçük tàmge çiqse hem egesinden kette bolmes. Közden yiràq, köngilden yiràq. Köngil köngilden suv içedi. Kör bolseng bol, körnemek bolme! Kör penge qareb àyàq uzat.

Lezzeti efv intiqàmde yoq.

Meqtàv àş bilen nàn bolmes. Méhmàn àtengden uluğ. Mâl eççiği, càn eççiği. Mâl seqleme, àr seqla. Mâl egesige kérek bolse. qoşnisige heràm boledi. Molla, mollening işi hiyle. Mülâyim, quling bolâyın. Müşükning bàlesi ànesige uxşeb miyàvleydi. Müşükning ölimi siçqànge toy. Müşükning qanàrege boyi yetmese, “puf sessiq!” déydi. Müşük göştge boyi yetmese, “roze tutdim” der. Muhebbet bir söz, mezmuni dünyà.

Neri bàrsem hókiz öler, beri kelsem erebe siner. Nàkesteden qarz qılme, qarz qılseng hem xarc qılme. Nànni kette tişleseng hem, gepni kett e gepirme. Nàümid-şeytàn. Nàheq qàn yerde yàtmes.

Àdem-àltinden eziz. Àdem poletden qattıq, gülden nàzik. Àlem tinç, xànem tinç. Àlme piş, àğzimga tüş. Àmàqning bérmağı hem bàr. Àltin balçiqqa tüşse hem àltin. Àltin àlme, àlqış àl, àlqış àltin emes mi?! Àlqış àlgen àmàndır, qargış àlgen yàmàndır. Àmànet iş àvare qiler. Àneli bàlening àğzi oyner, ànesiz bàlening közi oyner. Àneli yetim gül yetim, àteli yetim şum yetim. Ànening kongli bàlede, bàlening köngli delede. Àrzuqe eyb

yoq. Àrtide gepirgünçe, àldide gepir. Àrquadegi gep, àğıldegi tézek. Àsil-seng, belend dàrge àsil. Àsmàn yiràk, yer qattıq, öley désem, càn tâtliq. Àte-àne àltin qanàt. Àte ğayretli bolse, bàle ibretli boler. Àteler sözi, aql-ning közi. Àtigel küçi yetmegen şàtini tépkileydi. Àftàb kirmegen üyge ta-bib kiredi. Aç qàrnim, tinç qulàgım. Açközning özi toyse hem, közi toy-mes. Àşingni bérmeseng bérme, tàşing bilen urme! Àşingni ye, işingni qıl. Àşsiz üy bàr, urişsiz üy yoq. Àq beden, qàre beden, suvge tüşgende ma'lum. Àĝzi köygen qattıqni hem pufleb içedi. Àĝır tàşni suv àqızmes. Àĝrimegen bàşge, àltin teyàq.

Piyàzning posti köp, yàmàning dosti köp. Piçàqni àldin özinge ur, aĝ-rimese biràvge. Pàkliging - sàĝliĝing. Pul topleseng kul boler, sàmàn top-leseng pul boler. Pul tàpgunçe, hisàb tàp! Pul, qolning kiri, yuvse kétedi. Polet piçàq qınsız qàlmes.

Rehmet àlgen àmàndir, le'net àlgen yàmàndir. Récasız iş qàlibsız ĝışt.

Sebebsız àyàqqa tiken kirmes. Sevdà ğavĝàsız bolmes. Seyàhet dilge ràhet. Selàm hem ferz, elik hem ferz. Semiz qoyning ümri qısqı. Siz buĝ-dàyu, biz sàmàn, siz yexşiyu biz yàmàn. Siçqàning ölgisi kélse, müşük bi-len oynesedi. Suv yoĝide teyemmüm. Suv kéter, tàş qàler, ösme kéter, qàş qàler. Suv, tilsiz yàv. Suvni kòrmey, etik yeçme. Süleymàn öldi, dévler qu-tuldi.

Söz qadrini bilmegen öz qadrini bilmes. Soregening eybi yoq. Sorege-ning bir bėti qàre, bérmegeining ikki bėti qàre.

Tebib, tebib emes, bàşiden ötgen tebib. Teke bolsin, süti bolsin. Teng tengi bilen, tezek qàpi bilen. Téşik qulàq neler eşitmes. Téz çökib yaşegen-den, tik turib ölgen yexşi. Til qılıçden ötkir. Tirnàĝı bolmese, yolbars hem àciz. Tàĝ tàĝ bilen qàvuşmes, àdem àdem bilen qavuşer. Tülki tülki-ligini qılgunçe, térisi qolden qolge ötedi. Tülki quyruĝın maqter, ehmaq uruĝın. Tüyeden: "Nege boyning egri?" déb soreseler, "qayerim toĝri?" dégen eken. Tòhmet tàş yàredi, tàş yàrmese bàş yàredi. Toĝri sözning tez-hir yoq.

Uzàqdegi quyruqden yaqındegi öpke yaxşi. Uxlegende ülüş yoq.

Feràset, nisf keràmet. Fàlge inànme, suvge suyenme.

Xetà qılmàq bàrdır, tüzetmeslik àrdır. Xızmetge tòhmet. Xàl càyide eziz. Xoroz qıçqırmese hem, tàng àtevéredi.

Çeyàning kesbi çaqış. Çiràyli qızning nàzi bàr.

Şémàl bolmese, derextning bàşı qımırlemeydi. Şéràbning àzi dàri, kö-

pi ağı. Şéf-şéf dégen bilen şéftáli ağzige tüşmes. Şériklik aşni it içmes. Şérning öligi hem àt hürkitedi.

Egilgen başni qılıç kesmes. Egri qaziqqa eğri toqmàq. El ağzige elek tutib bolmes. Eşekning küçi helâl, göşti heràm. Ehtiyàting bolse, ehtiyàcing bolmes.

Yüzte “siz-biz”den bitte “cız-bız” yexşi.

Yexşi bolse bàle, yemàn bolse belà. Yexşi niyet yàrim devlet. Yexşiden vefà, yàmànden cefà. Yexşilikke yexşilik her kişining işi, yemànlıkke yexşilik er kişining işi. Yexşini körib fikr qıl, yàmànni körib şükr qıl.

Öz üyim ölen töşegim. Özi bémelàlning sözi bémelàl. Özingni er bilseng özgeni şér bil. Öyin bilmegen xàtinge üy tàrligi behàne. Ölgening üstige tépgen. Ötgen işge ökinme.

Qadrli nersening qadri qolden ketgeç bilinedi. Qarılık xastelik. Qarğa qarğaning közini çöqımeydi. Qızım sènge eytemen, kèlinim sèn eşit. Qàn-qarındàş, càn qarındàş. Qànni qàn bilen yuvib bolmeydi. Qàş qoyermen déb köz çiqazibdi. Qàşing qàre, közing qàre, öz işing özing qare. Qàşiq bilen àş béril, sàpi bilen köz çiqazme. Qurbeqa hem veqti bilen veqılleydi. Quruq gep qulàqqa yàgmes. Quruq söz bàş ağriter, yàriq qàşiq àğız yırtar. Quş tilin quş bileli. Quş üyeside körgenini qıledi. Qolingden kèlse qolle, qolinden kèlmese yolle. Qarqàqqa qoy bàşi qoş köriner.

Her gülning hidi başqa. Her kim özige xàn, özige sultàn. Heràmden yığilgen heràmge kéter. Hüner, hünerden ünér. Hüner yerim devlet, yerim àfet.

Önce benzeyen unsurlar ele alınacak. Atasözlerinde fabl’lerdeki gibi anlatımı kuvvetlendirmek için hayvanlardan istifade edilir: Arı, balık, bül-bül, böri (kurt), ördek, cüce (civciv), tavuk, tüye (deve), eşek, ilan (yılan), çeyan, it, müşük (pişik, kedi), sıçkan (sıçan), hökiz (öküz), dev, yolbars, tülki (tilki), horoz, karğa (karga), kurbaka (kurbağa), kuş, koy (koyun), teke, koş (koç) gibi evcil ve yabanî hayvan adları iki lehçede de ortakdır.

Atasözleri insana has özellikleri yansıttığı için doğal olarak meslek ve konum adları atasözlerinde sıkça kullanılır: Bala (çocuk), ana, ata (baba), dâmlé (hoca), leşker, nâdân, dâná, düşman, dost, yetim, yar, gelin, kız, kaynana, koşni (komşu), mihman (misafir), zerger, usta, molla, nâkes, kul, gedâ, Süleyman (peygamber), şerik gibi.

Yine dil biliminde dil akrabalığı konusunda bir ölçüt olan organ adları da atasözlerinde sıkça geçmektedir. Baş, bilek, parmak, diş, kol, ağız,

ayak, yürek, kuyruk, kanat, karın, kulak, göz, beden, post (deri, kabuk), tırnak, kaş, dil gibi.

Ayrıca hayvan adları gibi bitki isimleri ve tarım ürünleri de atasözlerinde ifadeye güç katar: Arpa, buğday, asal, bal, kepek, ipek, süyek (kemik), saman, aş, nan (ekmek), elma, şeftali, piyaz, katık, tezek, deri, şarap, arak (rakı), darı (ilâç), göşt (et), süt gibi.

Çevre de atasözlerinde yer alır. Şu mekân ve yer isimleri de her iki lehçenin atasözlerinde ortak olarak kullanılıyor: Âdem, hane, pazar, imaret, Mekke, mezar, döşek (yatak), üy (ev), derya, deniz, pazar, dünya, vatan, cay (yer), saray, tam (dam), çemen, dâr (idam sehpası) gibi.

Yukarıda devam edip gelen, tabii sırayı madenler takip eder: Taş, tuz gevher (cevher), zer, altın, polat, ösme (sürme), ğışt (kum) gibi. Bunların arkasından aletler gelir: Şat (semerin tahta kısmı), bıçak, kilit, elek, kılıç, kın, iğne, kalıp gibi.

Türkiye Türkçesine bir Azerî ve Türkmen Türkçesi kadar olmasa bile Özbek Türkçesi, bir Kazak ve Kırgız Türkçesinden daha yakındır. Ancak bu yakınlıktan istifade edilmezse aşağıdaki farklılıkları hem bizim Türkçemizdeki, hem Özbek Türkçesindeki yeni türetim ve alıntılar artıracaktır.

Önce farklı olan sözcük varlığı verilecek sonra dil bilgisi özelliklerine geçilecek: Kesel (hasta), cencel (kavga), köter-(kaldır-), gepir- (konuş-), yaman (kötü), süyek (kemik), tap- (bul-), kıyın (zor), kette (büyük), kara- (bak-), neri (uzak), kargış (beddua), âldi (önü), bimelâl (sakinmasız), nerse (şey), hid (koku) gibi. Ancak Anadolu ağızları ve Eski Türkiye Türkçesinin söz varlığından yeterince yararlanabilinirse bu sözcükler pek de yabancı durmayacaktır.

Eğer ortak yazı dili yoluna gidilirse sert sessizlerin yumuşaması ve erimesi güneybatı lehçelerimizdeki gibi doğu lehçelerimizde de görülecektir. Ünlü ve ünsüz uyumları da Türkiye Türkçesine benzeyebilir. Ancak Özbekistan ortak Türk alfabesine hâlen geçememiştir. Türkmenlerin ise 'y' için 'ÿ', 'ı' için 'y', 'c' için 'j' gibi farklı işaretler kullanması bizi biraz düşündürmektedir. Mevcut ses ve şekil farklılıklarına alfabede bazı harf farklılıklarının da girmesi iyi olmayacaktır.

Aşağıda belirgin olan morfolojik ve fonetik unsurlar görülebilir: Kelime başı b:ø (bol:-ol-), y:ø (yığaç: ağaç), ø:y (ilân:yılan) karşılıkları; til (dil), köz (göz), qol (kol) gibi sert ünsüzlerin korunması ve tamlama ekinde nazal n (ng)'nin korunması "+nIng", yönelme ekinde g'nin korunması "+gA", ile şu eklerin farklılığı önce görülür: -mAydI (-mAzdI), -mAs (-

mAz), -sAng (-sAn), -gAn (dIk, -mIş), -gIncA (-IncAyA kadar, -dİğİ zaman) gibi.

Son olarak birkaç edatı da vererek örnekleri tamamlıyoruz: Kéyin (sonra), bilen (ile), hem (/de), nime (ne), nege (niye).

Yukarıda sunulan çalışmanın amacı oluşturulacak olan ortak Türk yazı dilinin bu oluşumuna yardım edebilecek millî bağları kuvvetlendiren aklın gözü olan atalar sözünün nedenli önemli yer aldığını vurgulamaktır. Türk dilinin büyük bir hazinesi olan her biri birer inci mahiyetindeki atasözlerimizi bir sözlükte toplamamız gerekir. Böylece güzel konuşulan ve yazılan bir Türkçeyi yazarlarımızın ve hatiplerimizin hizmetine sunmuş oluruz.

Sözü bu konuda bize yol gösteren Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Onuncu Yıl Nutku'ndaki şu veciz ifadesiyle bitirmek istiyorum: "...Dil bir köprüdür... Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli".